

ЕПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ О КОСОВСКОМ БОЈУ

Нема много историјских података о Косовском боју. Познато је да се одиграо 28. јуна (15. јуна по старом календару) 1389. године. У боју су учествовала два владара, кнез Лазар Хребелјановић и султан Мурат I са синовима Јакубом и Бајазитом. Срби су у почетку напредовали и били надомак победе против одреда султановог сина Јакуба. Након Муратове погибије, деловало је да ће Срби сигурно победити. Међутим, одлучујући преокрет у боју догодио се када је Бајазит неочекивано брзо напао и поразио војску кнеза Лазара на Газиместану. Том приликом погинуо је предводник српске војске – кнез Лазар, као и предводник турске војске – султан Мурат.

Наша народна епика и народна традиција прихватиле су Косовски бој као преломни историјски догађај, а на оскудној историјској основи настала је косовска легенда. Велики број песама опева овај догађај. Оне заједно чине корпус *косовске епике*. Обрадићемо песме: „Комади од различнијех косовскијех пјесама”, „Цар Лазар и царица Милица” и „Косовка Дјевојка”. У песмама о косовском боју опевају се значајни јунаци: царица Милица, Мајка Југовића, Косовка Дјевојка, цар Лазар, Милош Обилић, Вук Бранковић, Топлица Милан и други.

„Комади од различнијех косовскијех пјесама”

Кнез Лазар схвата да се над српску државу надвија облак несреће и рата. Султан Мурат жели да кнез Лазар својевољно преда своја овлашћења и да потчини средњовековну Србију Турском царству; једина алтернатива је рат. „Кључи и харачи” у песми означавају залог који би кнез Лазар морао дати султану Мурату да би очувао мир – симболично би препустио сву власт и управу у градовима султану Мурату. Харач је врста пореза који су плаћали немуслиmani у Османској царевини по глави сваког мушкарца. Својом одлуком кнез Лазар може осудити српски народ или на ропство или на крваву и неизвесну борбу против моћнијег нападача.

Клетва је врста кратког говорног облика који носи особито снажан, негативан набој емоција будући да изражава жељу да се ономе кога кунемо догоди неко зло. У народној традицији клетве се не користе олако, због веровања у магијску моћ речи – изговорене речи имају велики потенцијал остваривања. Зато, на војводе и великаше који не дођу у бој бачена је страшна кнежева клетва. Који великаш, према народном веровању, заслужије кнежеву клетву својим издајством на Косову. Пшеница и винова лоза симболи су плодности – мисаоно средиште Лазареве клетве јесте жеља да се сатре издајничка лоза.

Епске народне песме можемо лако препричати будући да оне имају развијену фабулу. Фабулу чини серија хронолошки поређаних догађаја повезаних на узрочно-последични начин.

Кнез Лазар је запамћен у народном предању као владар-мученик који жртвује земаљску егзистенцију за вечно небеско царство у песми „Пропаст царства српскога”. У вези с типским ликом владара-мученика јесу и култни списи посвећени кнезу Лазару, који су настајали након Косовског боја у оквирима српске средњовековне књижевности, на подстицај српске цркве (нпр. Јефимијина „Похвала кнезу Лазару”).

Милош Обилић типски је лик оклеветаног јунака чија ће част бити искупљена херојском смрћу у боју.

Вуку Бранковићу је у народној традицији додељена улога издајника. Треба нагласити да историја не види Бранковића као издајника. Штавише, Косовски бој одвијао се на Бранковићевим поседима. Он је морао учествовати у боју и бранити своје земље. Још је из историјских списа познато да је Бранковић након Косовског боја био један од ретких великаша који су наставили да пружају отпор Турцима, све до смрти у турском заробљеништву. Могуће је да је народно предање Вуку приписало издају зато што је преживео бој.

(У песми, „Цар Лазар и царица Милица” једино типски ликови гласника у народној епици смели су преживети бој. Остали ратници колективно су гинули за своју земљу и част.)

Трећи комад доноси нам атмосферу у којој се војни врх српске средњовековне државе налази непосредно пред велики бој. Кнез Лазар слави славу. Овај мотив је важан, јер истиче хришћанско опредељење српског народа и Лазарево за хришћанска морална и животна начела.

Мотив славе је значајан и с композиционе стране. То је ситуација која окупља важне актере косовске драме на једном месту: ту су, наравно, кнез Лазар Хребељановић, Милош Обилић и Вук Бранковић, али и Југовићи на челу са Југ-Богданом, као и војводе Иван Косанчић и Милан Топлица. Није познато да су Иван Косанчић и Милан Топлица постојали; имена су у народној књижевности добили према рекама Косаница и Топлица.

Југ Богдан истиче се по старешинству, Вук Бранковић по господству, браћа Југовићи издвајају се по милости, Иван Косанчић по лепоти, Милан Топлица по висини, а Милош Обилић по јунаштву. Овакво узастопно набрајање јунака назива се епски каталог јунака. Каталог је епска приповедна техника која омогућава сажимање радње: уместо да редом исцрпно говори о јунацима, певач у трећем комаду коришћењем каталога успева да нагласи само одлике ликова које ће бити важне за наставак песме. У Лазаревом обраћању Милошу Обилићу зачуђује нас оптужба за неверство. То је у нескладу са дотадашњим портретом Милошевог лика. У витешкој традицији, којој припада Обилићев лик, најтежом повредом части сматра се издајство владара. У Милошевом одговору („невјера ти сједи уз кољено, / испод скута пије ладно вино. / А проклети Вуче Бранковићу!”), непосредно је Вук Бранковић оптужен за планирану издају на Косову, а такође се може наслутити да је управо Бранковић оклеветао Милоша Обилића код кнеза Лазара.

Милошева храброст испољава се и у одговору на кнежеву здравицу. Он, прикладним поштовањем, одговара кнезу Лазару, али и одбацује клевете и зариче се да ће спрати љагу са свог имена великим и готово немогућим јуначким подухватом – убиством самог султана Мурата. Вук Бранковић, међутим, не добија прилику да говори, окарактерисан је само Милошевом клетвом и претњом. У народној епици привилегију монолога имају углавном само јунаци, а лик Вука Бранковића није један од њих.

Милош Обилић заветује се да ће на Косову убити султана Мурата, што је готово немогућ и сасвим сигурно смртоносан јуначки подвиг.

Српску средњовековну државу потреса сукоб великаша, неслога која представља велику претњу у предвечерје Косовског боја и надлазећих, тешких времена под турском влашћу.